

Název a číslo úlohy:	9 Detekce optického záření
Datum měření:	4. května 2011
Měření provedli:	Vojtěch Horný, Jaroslav Zeman
Vypracovali:	Vojtěch Horný a Jaroslav Zeman společnými silami
Datum:	14. května 2011
Hodnocení:	

Abstrakt

Cílem úlohy bylo seznámit se s principem fungování různých optických detektorů (fotoodpor, fotodioda a fototranzistor) a s jejich základními charakteristikami.

1 Úvod

Principem většiny fotodetektorů je převod optického signálu na elektrický, který je pak předmětem samotného měření. Využívá se přitom zejména fotoelektrického jevu. Další skupinou fotodetektorů, která se však v praxi využívá zřídka, jsou tepelné detektory. Jejich nevýhodou je nízká účinnost a dlouhá doba odezvy.

2 Pomůcky

Zdroj stejnosměrného napětí, digitální multimetr, červená laserová dioda ($\lambda=650\text{nm}$), infračervená laserová dioda ($\lambda=780\text{ nm}$), halogenová lampa, fotoodpor, křemíková PIN fotodioda, NPN fototranzistor, otočný potenciometr ($R_{max}=2\text{ k}\Omega$), otočný atenuátor, zapojovací panel, spojovací kabely, stojánky k uchycení prvků

3 Vypracované úkoly

Ověření vlastností fotoodporu

Zadání

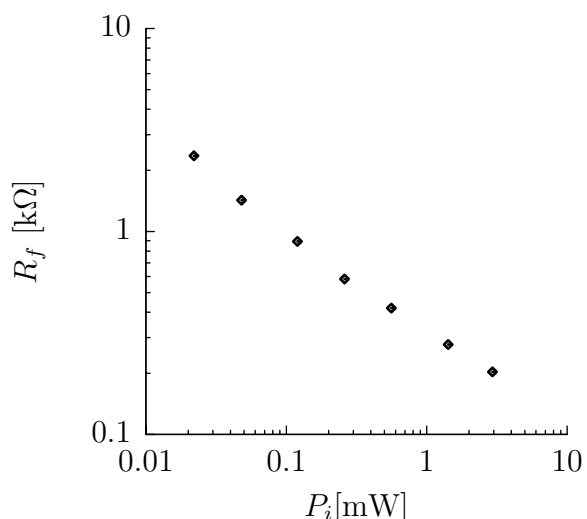
Určete velikost zátěžového odporu R_z . Do grafu vyneste závislost $R_f(P_i)$ tak, že na obou osách použijete logaritmické měřítko.

Postup a výsledky

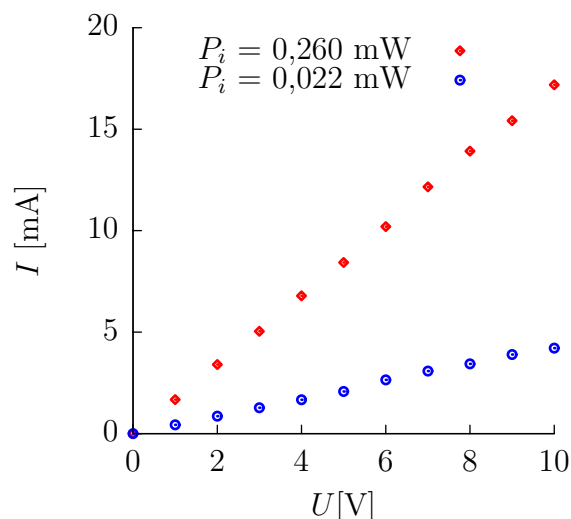
Fotoodpor jsme zapojili do série se zátěžovým odporem, který byl realizovaný potenciometrem. Nastavili jsme na něm odpor $R_z = 2,05\text{ k}\Omega$, který byl nejbližší hodnotě $R_{10lx} = 10\text{ k}\Omega$. Na oba odpory jsme přivedli celkové napětí $U_0 = 10\text{ V}$. Proměřovali jsme napětí na zátěžovém odporu U_z a snadno jsme si promysleli (Ohmův zákon), že pro fotoodpor platí

$$R_f = R_z \left(\frac{U_0}{U_z} - 1 \right)$$

Naměřená závislost $R_f(P_i)$ je vykreslena v grafu 1. Je patrná lineární závislost fotoodporu na dopadajícím optickém výkonu.

Obrázek 1: Závislost odpor fotorezistoru na výkonu dopadajícího záření

Obrázek 2: Voltampérová charakteristika fotorezistoru

Voltampérová charakteristika fotoodporu

Zadání

Vykreslete voltampérovou charakteristiku fotoodporu při alespoň dvou různých hodnotách dopadajícího optického výkonu.

Postup a výsledky

Fotoodpor jsme připojili přímo ke zdroji napětí a procházející proud jsme měřili digitálním multimetrem. Měření probíhala pro dopadající optické výkony 0,26 mW a 0,022 mW. Graf 2 ukazuje lineární závislost proudu na napětí pro oba případy.

Voltampérová charakteristika fotodiody

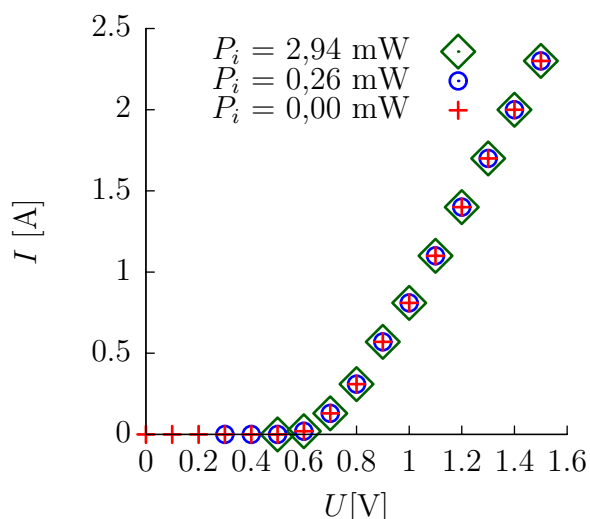
Zadání

Vykreslete voltampérové charakteristiky PIN fotodiody při různých velikostech dopadajícího optického výkonu. Okomentujte závislost voltampérové charakteristiky na hodnotě P_i .

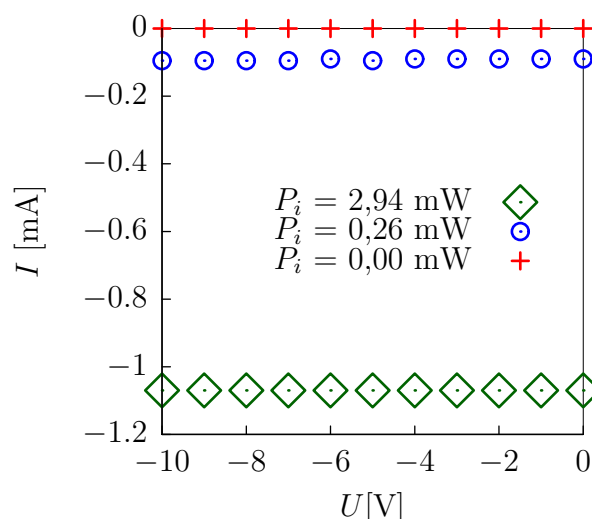
Postup a výsledky

Zapojili jsme PIN fotodiodu nejprve v propustném, a poté i závěrném směru do obvodu bez zátěžového odporu. O propustném směru jsme rozhodli experimentálně, zatížili jsme fotodiodu napětím 1 V a v propustném směru jsme pozorovali tok proudu na ampérové stupnici, v závěrném směru jsme nepozorovali nic.

Charakteristiku jsme proměřili pro tři hodnoty dopadajícího optického výkonu, konkrétně pro 2,94 mW, 0,26 mW a 0 mW, tj. bez dopadajícího záření. Při propustném směru jsme naměřili celkem 16 hodnot pro každý výkon od 0 V až po 1,5 V s krokem po 0,1 V. Pro závěrný směr jsme měřili od 0 V po -10 V s krokem 1 V. Voltampérové charakteristiky jsou vykresleny v grafech 3 a 4.

Obrázek 3: Voltampérová charakteristika fotodiody v propustném směru

Obrázek 4: Voltampérová charakteristika fotodiody v závěrném směru

Diskuse

V propustném směru jsou voltampérové charakteristiky pro různé hodnoty výkonů nerozlišitelné. V závěrném směru jakýsi rozdíl vidíme. Je však způsoben pouze tím, že hodnoty proudu jsou v miliampérech. S takovou přesností jsme v propustném směru neměřili, v grafu proto rozdíl nevidíme.

V závěrném směru jsou závislosti konstantní pro všechny výkonů. Samozřejmě, největší proud (v absolutní hodnotě) protéká pro největší optický výkon. Konstantnost nás nijak nepřekvapuje, jelikož udávaná hodnota průrazného napětí je 30 V a my jsme měřili pouze do 10 V.

Spektrální citlivost fotodiody

Zadání

Určete hodnoty citlivosti C PIN a účinnosti η_λ pro vlnové délky použitých zdrojů světla. Porovnejte získané hodnoty s teorií. Naměřené hodnoty $I_f(P_i)$ vynesete do grafu a získanou závislost porovnejte s teorií.

Postup a výsledky

Nastavovali jsme hodnoty dopadajícího optického výkonu P_i a měřili hodnotu napětí U na zátěžovém odporu při $R_z = 1 \text{ k}\Omega$. Tím jsme vlastně měřili i fotoproud $I_f = U \cdot R_z$.

Citlivost C jsme vypočetli podle vztahu $C = P_i/I_f$ a účinnost η_λ jako $\eta_\lambda = 1,24C/\lambda$. Výsledky pro oba moduly jsou uvedeny v tabulkách 1 a 2.

Měření probíhalo při závěrném směru na fotodiody $U_R = -10 \text{ V}$. Vlnové délky jednotlivých vlnových modulů byly $0,65 \mu\text{m}$ a $0,78 \mu\text{m}$. Naměřené hodnoty citlivosti i účinnosti jsou v souladu s teorií.

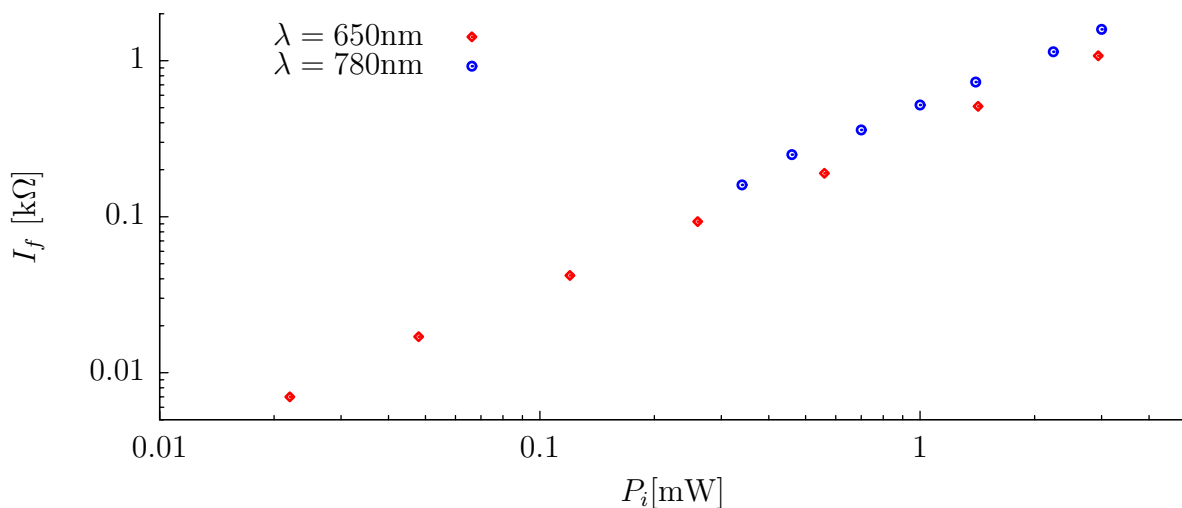
Naměřenou závislost $I_f(P_i)$ zobrazuje graf 5. Naměřená závislost odpovídá teoretickému očekávání.

Tabulka 1: Hodnoty citlivosti C účinnosti η pro vlnovou délku 650 nm. P_i - dopadající optický výkon, U napětí na zátěžovém odporu, I_f - fotoproud.

P_i [W]	U [V]	I_f [mA]	C [A/W]	η [-]
2,94	1,075	1,075	0,37	0,70
1,42	0,51	0,51	0,36	0,69
0,56	0,19	0,19	0,34	0,65
0,26	0,093	0,093	0,36	0,68
0,12	0,042	0,042	0,35	0,67
0,048	0,017	0,017	0,35	0,68
0,022	0,007	0,007	0,32	0,61

Tabulka 2: Hodnoty citlivosti C účinnosti η pro vlnovou délku 780 nm. P_i - dopadající optický výkon, U napětí na zátěžovém odporu, I_f - fotoproud.

P_i [W]	U [V]	I_f [mA]	C [A/W]	η [-]
3	1,59	1,59	0,53	0,84
2,24	1,14	1,14	0,51	0,81
1,4	0,73	0,73	0,52	0,83
1	0,52	0,52	0,52	0,83
0,7	0,36	0,36	0,51	0,82
0,46	0,25	0,25	0,54	0,86
0,34	0,16	0,16	0,47	0,75

Obrázek 5: Závislost proudu procházejícím fotodiodou na výkonu dopadajícího záření různých vlnových délek

Fotovoltaické zapojení fotodiody

Zadání

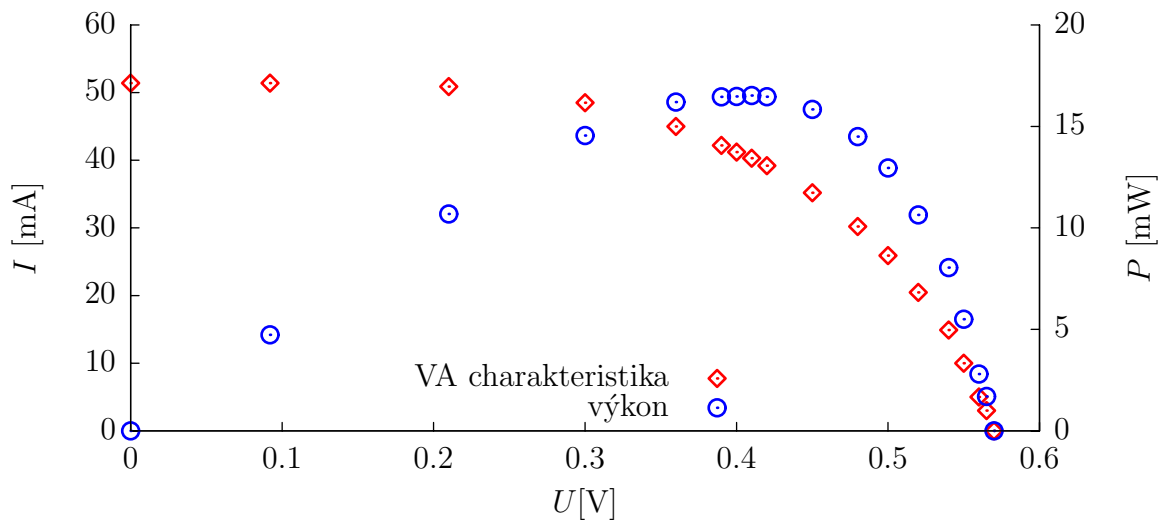
Vykreslete voltampérovou charakteristiku fotovoltaického zapojení PIN fotodiody. Uveďte hodnotu maximálního výstupního výkonu fotodiody P_{max} a schéma zapojení solárního panelu s výkonem 1 W při napětí 1 A.

Postup a výsledky

Na PIN fotodiodu osvětlenou halogenovou lampou jsme sériově připojili potenciometr a měřili napětí na fotodiodě a proud protékající obvodem. Voltampérová charakteristika fotovoltaického zapojení PIN diody, tedy závislost proudu protékajícího obvodem na napětí měřeném na fotodiodě je zobrazena v grafu 6.

Změřili jsme i další požadované hodnoty, proud nakrátko 51,4 mA, napětí naprázdno 570 mV a maximální výkon $P = 16,5$ mW při napětí 410 mV a proudu 40,3 mA. Abychom získali solární panel s výkonem 1 W při napětí 1 V, bylo by třeba zapojit 21 paralelních větví vždy

po třech sériově zapojených fotodiodách.

Obrázek 6: Voltampérová charakteristika fotodiody ve fotovoltaickém zapojení

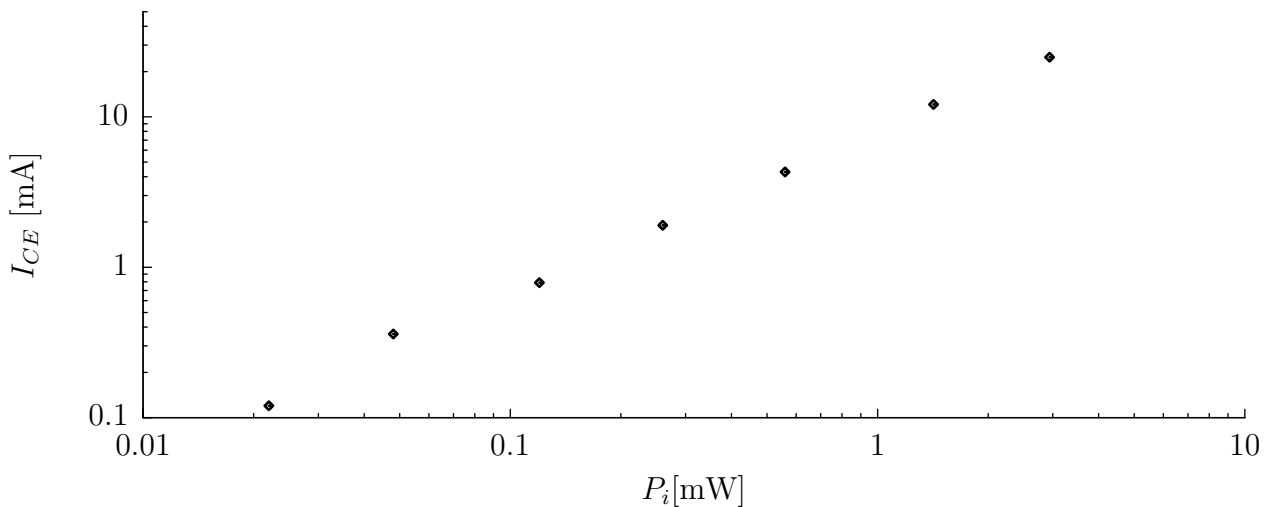
Proudová charakteristika fototranzistoru

Zadání

Vykreslete graf závislosti kolektorového proudu I_{CE} na dopadajícím optickém výkonu P_i .

Postup a výsledky

Zapojili jsme fototranzistor kolektorem ke kladné elektrodě na zdroji a bází přes zátěžový odpor $R_z=100 \Omega$ k záporné elektrodě na zdroji napětí. Na zdroji jsme nastavili 5,0 V a pro různé intenzity dopadajícího světla jsme měřili napětí na zátěžovém odporu U_z . Jednoduše jsme tak získali kolektorový proud $I_{CE} = U_z/R_z$. Naměřená závislost $I_{CE}(P_i)$ je zobrazena v grafu 7.

Obrázek 7: Závislost proud procházejícího fototranzistorem na výkonu dopadajícího záření

4 Závěr

Seznámili jsme se s principem jednotlivých fotodetektorů. Proměřili jsme různé charakteristiky fotoodporu, fotodiody a fototranzistoru.

Literatura

- [1] *Návod k úloze 9* [online],
[cit. 3. května 2011], http://optics.fjfi.cvut.cz/files/pdf/ZPOP_09.pdf